

<http://dx.doi.org/10.18778/2544-1795.02.16>

Мая Иванова

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Filologii Słowiańskiej
maya.devmo@gmail.com

Адриана Ковачева

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Filologii Słowiańskiej
anikovacheva@gmail.com

ДОКУМЕНТИ И ДЕЛА. ЕДНА КНИГА ЗА БЪЛГАРИЯ, ИЗДАДЕНА В ПОЛША

Bulgaria – kraina róż (1938 г.) е общ културологичен проект на двама млади юристи, получили докторските си титли по право и икономика от Познанския университет през същата тази 1938 г. Това са българинът Методи Константинов и полякът Леон Тейлър – именно те са редакторите. Макар неговелия си обем (само 32 страници), книгата представя по най-добрия начин България за полския читател – политическото състояние, географските особености, държавното устройство, образованието и празниците, съвременната литература, българската преса и физическото възпитание в страната. Състои се от увод, написан от ректора на Познанския университет – проф. Антони Перетяткович, и съдържа общо 8 статии, написани от осмина различни автори – седмина българи, изключителни специалисти в своите области както за тогавашния момент, така и в професионалното си разгръщане за десетилетия напред, и един поляк, роден в България. Известно ни е, че книгата е отпечатана благодарение на сътрудничеството на академичното Полско-българско сдружение при Познанския университет, а за академичната подкрепа на изданието говори и участието на проф. Перетяткович, който е не само юрист, преподавател и ректор, но и един от професорите на двамата млади ентузиаста.

Книгата *Bulgaria – kraina róż* е отпечатана в Централната печатница на Познан (Drukarnia Centralna, Poznań – Aleje Marcinkowskiego 25), в стандартен формат с твърди корици и голям (спрямо общия обем на книгата) брой черно-бели илюстрации – общо 10, подбрани и поместени много добре в текста. Нямаме данни за тиража. На титулната страница съставителите определят жанра ѝ като *praca zbiorowa*. Независимо от малкия обем, изда-

нието в никакъв случай не е брошура, а отделните статии са достатъчно цялостни и завършени, за да бъдат определяни по друг начин. В голямата си част книгата е преводна, но не е регистрирана като преводно издание (съответно няма информация и за преводачите), никъде в текста не е упоменато дали публикуваните статии са написани директно на полски или са преведени от български. Изключение прави единствено уводът, написан от проф. Антони Перетяткович.

Имайки предвид теоретичните постулати на Даяна Крейн [Crane 1972] и Антъни Пим [Pym 1998] приемаме, че сборникът *Bulgaria – Kraina róż* е материално свидетелство за съществуващ полско-български мост за межкултурен обмен, зад чието изграждане стоят лица, формиращи една от множеството мрежи от полско-български контакти, разпростираща се извън централната обменна линия между София и Варшава, но пряко зависеща от нея. Задачата, която си поставяме сега е да реконструираме техните биографии и да ги локализираме в рамките на институционалната среда, в която работят, а също така да възстановим връзките и зависимостите съществуващи между тях. Оттук идват животописните и локални акценти в описваната от нас „микроистория“, която виждаме като наратив, изграден не само около историческите събития, но и около възстановими на базата на архивни документи и устни свидетелства официални и лични взаимовръзки.

Първо ще се спрем на двете важни фигури, работили за осъществяването на проекта. Започваме с българина Методи Константинов (1902–1979), тъй като той ни доведе и до книгата *Bulgaria – kraina róż*¹. Именно в Познан се разкри възможността да научим повече за живота му и по-специално за периода 1934–1938 г. За щастие в Архива на университета „Адам Мицкевич“ с № 211/15 се съхранява негов личен фонд, който е оцелял². Обхваща 77 пагинирани архивни единици (листове), а под № 1 е заведено копие от издадената му дисертация. В запазените документи може да се проследи цялата преписка между Методи Константинов и Факултета по икономическо-правни науки по зачисляването му като редовен докторант. Редица от тези на пръв поглед стандартни документи ни помагат да изясним моменти от живота и образованието на Методи Константинов.

¹ Като новопристигнал лектор в университета „Адам Мицкевич“ през 2015 г. започнах да си вода собствени бележки за българи, живели по различно време в Познан. Едно от имената, на които попаднах, беше това на Методи Константинов. Име, почти непознато и в нашата страна – изключение правят последователите на Бялото братство в България и то от вече отиващото си по-старо поколение, към което принадлежи и самият Методи Константинов [Кръстев 1995]. Бел. М. Ив.

² F. 211/15 Uniwersytet im. A. Mickiewicza. Archiwum, Collegium Minus, ul. Henryka Wieniawskiego nr 1, 61-712 Poznań, Wydział Prawno-Ekonomiczny. Metody Konstantinow. 1934–1937. Познанският университет е открит през 1919 г. (от 1955 г. – Университет „Адам Мицкевич“). Още в началото започва да функционира Факултетът по право, като през май 1921 г. той вече включва две специалности и е наречен икономическо-правен. Изказвам специална благодарност на г-н д-р Йежи Хатлас, който ме насочи към университетския архив. Бел. М. Ив.

Методи Константинов Константинов е роден на 2 февруари³ 1902 г. в гр. Казанлък, родителите му са Костадин/Константин⁴ и Стефания Христови. Завършва гимназия в родния си град през 1920 г. и започва студентството си в Балканския Близкоизточен институт за политически и правни науки в София⁵ през академичната 1928/29 г. Завършва го през 1931 г., след което учи два семестъра философия в Софийския университет. В Полша Методи Константинов пристига през 1933 г. и първоначално записва Висшата журналистическа школа във Варшава. През 1934 г. прекъсва обучението си и се връща в България, през 1935 г. е вече в Познан и започва работа над докторската си теза. Темата на дисертацията на Константинов е формулирана съобразно актуална и за България проблематика – Дунавският проблем от гледна точка на международното право (*Zagadnienie Dunaju z punktu widzenia prawa międzynarodowego*), но и с научната компетенция на ръководителя му проф. Бохдан Винярски, който от 20-те години работи над проблеми за статута на реките и международното им значение, участник е в някои от международните конгреси, регламентиращи речното право (Барселонската и Парижката конференции, 1921 г.), за които пише и Методи Константинов в своята дисертация. Самият Бохдан Винярски (Bohdan Winiarski, 27 април 1884 – 4 декември 1969) е забележителна фигура от международна величина [Sandorski 2004] и тук не си поставяме за цел да представим всички аспекти на неговата дейност.

Вторият участник в съставянето и работата по книгата *Bulgaria – kraina róż* е Леон Тейлър (Leon Taylor, 17 януари 1913, Краков – 3 октомври 2000, Познан). Той е колега на Методи Константинов от докторантските години, както се вижда, с малко повече от десетилетие по-млад от него. Леон е първородният син в семейството на Ванда Мария Вибрановска и известния професор по право и икономика от Ягелонския университет, Едвард Тейлър (Edward Taylor, 28 септември 1884 – 9 август 1964), който е и един от основателите на факултета в Познан през 1919 г. [Borkowska-Bagieńska

³ Датата му многократно е изписвана различно, включително и в полската му диплома – F. 211/15, s. 77a. Приемаме, че собственооръчно написаното от Методи Константинов е вярното.

⁴ Няколко документа в Архива са свързани с проблема за изясняване на изписването на фамилното име – F. 211/15, s. 10, 11, както и частично в други документи. Объркването идва от това, че бащиното и фамилното име на Методи съвпадат – така в кръщелното си свидетелство той е записан като син на Костадин, в зрелостното свидетелство от гимназията – като Методи Костадинов (т.е. отново с бащиното си име), а в дипломата си за висше образование – като Методи Константинов (т.е. с фамилията си). Факултетската управа иска от Методи Константинов да идентифицира себе си, тъй като в полската практика има само лично име и фамилия, затова се налага той да обяснява: „че Костадин е името, а не фамилията на моя баща“ и че „Константинов и Костадинов са еднозначни“, а както се вижда от машинописната му биография самият той започва да изписва името на баща си като Константин.

⁵ Самият университет е открит през есента на 1920 г. по инициатива на няколко професори емигранти от руски произход и с решаващата подкрепа на група професори от Софийския държавен университет. Вж. повече за това учебно заведение на <http://www.razum.org/bg/zanas/49-svobodniqt-universitet-ili-tzenata-da-budesh-razlichen.html>

2004; Taylor 2008]. Документите показват, че проф. Тейлър баща е изиграл ролята на един от наставниците на Методи Константинов през първите години на докторантурата му във Факултета по икономическо-правни науки на Познанския университет. Синът му Леон завършва първо медицина. Правото е второто му висше образование. Защишава докторат също при проф. Винярски на тема Използване на съветското законодателство извън СССР (*Stosowanie ustawodawstwa sowieckiego poza Z.S.R.R.*). Съветското право е област, в която проф. Винярски е един от най-добрите специалисти по онова време в Полша. Както посочихме вече, дисертацията на Леон Тейлър във вид на книга, е издадена паралелно с тази на Методи Константинов. Леон Тейлър участва във Втората световна война, в биографията му има и години на пленничество. По-късно прави забележителна адвокатска кариера в Познан. Той може би наистина е бил най-близкият човек на Методи Константинов в периода преди войната, за което можем да съдим от посвещението, написано на титулната страница на доктората на българина: „Дар на моя най-добър приятел в Полша Лолек и неговата любима съпруга Зоша. Познан, 15 май 1938 г. Edі“⁶.

Яцек Тейлър (Jacek Taylor, р. 25 септември 1939, Познан) – адвокат като баща си и дядо си, но и виден обществен деятел – ни въведе в атмосферата, в която се е развивало приятелството между Леон Тейлър и Методи Константинов. Тази атмосфера до голяма степен е определена от навиците и традициите, наложени в дома на проф. Едвард Тейлър, където винаги е било весело и шумно. Не само синовете му Леон и по-младите Станислав Карол (1918–1939), Ян Хектор (1925) и Карол Томаш (1928–1997), пълнят къщата с гълчава, но и приятелите и асистентите му са чести гости. Леон Тейлър, а заедно с него и Методи Константинов, имат възможност да общуват с цвета на познанския научен елит както по време на лекциите и упражненията в университета, така и в непринудена домашна обстановка. Сред гостите в дома на проф. Едвард Тейлър са Алфред Оханович, Юзеф Жуска, Витолд Тромбчински, Ян Юзеф Йежорански, а също и споменатият вече първи декан на Катедрата по право в Познанския университет, Антони Перетяткович (13 юни 1884 – 18 декември 1956), който впоследствие заема длъжностите на заместник-ректор (1920–1921) и ректор (1936–1937). Антони Перетяткович и Едвард Тейлър са активни сътрудници в много общи научни и обществени начинания. Така че не ни учудва участието на проф. Перетяткович в промотирането на книгата, която синът на неговия близък колега и българинът докторант издават. Това е едновременно и институционален, и приятелски жест. Във всички случаи обаче, този жест не е формален и поради факта, че Антони Перетяткович е бил човек с интереси към публицистиката и журналистиката [Gulczyński 2004: 113–124]. Умението да се кажат съществени неща във възможно най-кратката форма ясно личи от написа-

⁶ Когато синът на Леон Тейлър Яцек Тейлър, до когото ни доведе нашето издирване на архивни документи, видя датата на посвещението, заключи, че книгата е подарена на баща му по време на семейно тържество по случай именния ден на майка му. Бел. А. К.

ното в предговора – проф. Перетяткович тръгва от историческите връзки, свързали двете страни, отбелязва, че симпатията между поляци и българи се дължи на факта, че и двете нации жертвоготовно и самоотвержено се борят за своята независимост, дори не забравя да спомене един разтърсващ за времето си инцидент – катастрофа на самолет на полските авиолинии над Пирин, и помощта, оказана от българите. После се спира накратко върху съществуващите икономически отношения между Полша и България, като обобщава: „Има толкова естествени условия за взаимен икономически обмен и сътрудничество“ [Peretiatkowicz 1938: 1]. Не на последно място поставя културните връзки между двете страни, общата им основа, както я вижда той, изразяваща се в „борбата с комунизма и възприемането на западната духовна и техническа култура“ като заключава: „На тази основа културното сътрудничество между двата народа е възможно и желателно. Такава проява на сътрудничество е настоящата книга, в която видни представители на българския живот ни обрисуват картината на една далечна, но близка на сърцата ни България“ [Peretiatkowicz 1938: 1].

Оценката на проф. Перетяткович може да послужи като пример за познанското разбиране на полско-българския межкултурен обмен и сбито изразява представата за българите през очите на академичния човек. Вероятно тази представа има връзка не само с прякото общуване на професора с Методи Константинов, но и на академичното Полско-българско сдружение, действащо тогава в Познанския университет. Това щастливо стечение на обстоятелствата, при което институцията подкрепя индивидуалните усилия, подплатени от съвместно разбирателство и приятелска близост довежда до успешното завършване на подетия от Константинов и Тейлър проект. И доколкото плодовете на тяхната работа като по чудо оцеляват и се запазват от пожарите на войната, то за академичното Полско-българско сдружение в Познан не се знае почти нищо. В тази статия няма да се спираме върху историята му⁷.

Тук само накратко ще представим съдържанието на останалите осем статии в книгата *Bułgaria – kraina róż*, които по един или друг начин потвърждават казаното от проф. Перетяткович.

Първата статия със заглавие Международното положение на България (prof. dr G. P. Genow, *Międzynarodowe położenie Bułgarii*, s. 2–4) е написана от проф. Георги Генов⁸, по това време ректор на Софийския универси-

⁷ Уршула Качмарек проучва по-подробно дейността на сдружението, но тази тема се появява единствено като допълнение на централните проблеми, които изследователката разглежда [Kaczmarek 1993, Kaczmarek 2002]. В най-големите архивни хранилища на Познан – Archiwum Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Archiwum PAN – Oddział w Poznaniu, Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza – не се е запазила никаква информация за тази организация. Интересни и недостатъчно проучени източници на данни са познанската преса и в. „Полско-български преглед“.

⁸ В скобите след българското заглавие цитираме заглавието според изданието от 1938 година и подаваме имената на авторите на статиите в тяхната оригинална за книгата *Bułgaria*

тет [Петров-Дочев 2013]⁹. Втората статия Географски поглед към България (prof. Iwan Batakliw, *Geograficzny rzut oka na Bułgarię*, s. 4–9) е от проф. Иван Батаклиев (1891–1973), който днес единодушно се приема за основоположник на българската геополитическа наука, изключително интересна научна фигура. Отон Барбар (13 юни 1881 – 3 януари 1963 г.) пише Стопанството на България след Световната война (Otton Barbar, *Gospodarka Bułgarii po wojnie światowej*, s. 9–11). По онова време Барбар – дългогодишен секретар на Полско-българското дружество – е икономически съветник в Министерството на финансите и редактор на възобновения през 30-те години на XX век „Полско-български преглед“ [Klejn 1999: 94–96]. За Политическо устройство на България (dr M. Konstantinow, *Ustrój polityczny Bułgarii*, s. 11–17) пише Методи Константинов. Статията му е разделена по проблеми, засягащи устройството на държавата, като се започне от сведения за раждането на българската конституция и се стигне до държава и църква. Проф. Генчо Пиръв (1901–2002), който тогава заема длъжността главен инспектор по предучилищното възпитание, представя Просветата в България (G. D. Pырjow, *Oświata w Bułgarii*, s. 17–22), като включва информация и за съвременните културни институции в столицата. Статията Съвременната българска литература (prof. Emanuel P. Dimitrow, *Nowoczesna literatura bułgarska*, s. 22–25) е дело на поета Емануил Попдимитров (1885–1943), който по същото време води курс по полски романтизъм в Софийския университет. Изобщо – Емануил Попдимитров в България почти не е познат с преподавателската си дейност и с факта, че е един от малкото български историци на полската литература. Следва статията „Основополагане на българския печат“ от д-р Борис Андреев (1905–1968), един от изследователите на българския печат (dr B. M. Andreeff, *Założenie ideowe prasy bułgarskiej*, s. 25–28). И последната статия е посветена на Физическото възпитание в България (Georgi Karaiwanow, *Wychowanie fizyczne w Bułgarii*, s. 28–32), написана е от Георги Караиванов (1881–?), главен инспектор по физическо възпитание, покъсно един от основателите и първите професори на Националната спортна академия.

След всичко казано, може смело да твърдим, че двигателят на това начинание – създаване на книга за България с актуална информация за страната, е бил Методи Константинов. При съставянето на сборника той разгръща своята публицистична нагласа и писателски способности. Те се проявяват още в студентските му години, когато е редактор на в. „Студентска борба“, национален орган на съюза на българските академични среди¹⁰. Израз на тази негова нагласа по-късно е и обучението му във Висшата журналистическа

– *kraina róż* форма. Изписването на личните и фамилни имена на латиница показва, че редакторите не са приели едно неизменно правило за транскрибиране. Не са съгласували и уеднаквили и начина на изписване на личните имена – инициалите се редуват с пълните форми.

⁹ Именно проф. Генов споменава Методи Константинов в писмо до Бохдан Винярски, в което се казва, че българският професор по международно право му е предложил да разработи темата Босфора и Дарданелите.

¹⁰ F. 211/15, s. 2.

школа във Варшава и изявите му в пресата и радиото, които на този етап не сме проучили добре. В края на познанския си период решава да представи България за по-широк кръг читатели. Фактът, че увелича в това дело своите български и полски преподаватели и колеги, както и хора от други области, е показателен. С книгата Константинов е представил България и в същото време е успял да напомни за своето родно място Казанлък. На корицата под заглавието е поместена снимката на красива българка с кошница, пълна с рози, и има надпис „Българка от Розовата долина – гр. Казанлък“. Вътре са поместени снимки от Варна и Черноморския бряг, Рилския манастир, Рила, Искърския пролом, панорамна снимка на София на ул. „Цар Освободител“, погледната от Ректората на Софийския университет, Орлов мост, Народния театър в София. Всички снимки са много красиви и представителни и както се вижда, подборът и обяснителният текст към тях не са случайни.

С издаването на книгата завършва и познанският период на Методи Константинов. Може да се каже също, че тя ознаменува най-хубавото време от живота му, а и от живота на неговия приятел и съредактор Леон Тейлър – годините 1937–1938, в които те защитават своите докторати и правят планове за бъдещето. От 1939 г. нататък човечеството преживява един голям катаклизъм – Втората световна война. Полша е първата европейска страна, която поема ударите на войната. Академичният свят на Познанския университет е разрушен, повечето от споменатите професори преживяват своите трагични съдби, пръснати по света. По това време Методи Константинов вече е в България и пред него стоят други задачи.

Данни за авторите:

доц. д-р Мая Иванова – лектор по български език в Института по славянски филологии от академичната 2014/2015 г. В България работи като доцент в Кирило-Методиевския научен център при БАН – София. Медиевист, литературовед. Авторка на изследвания в областта на кирило-методиевските извори и традиции.

д-р Адриана Ковачева – литературовед, транслатолог и преводачка. Авторка на изследвания в областта на историята на превода и полско-българските литературни контакти през втората половина на XX век.

Библиография

- Кръстев В. (ред.) (1995), „Изгревът“ на Бялото братство нее, учи и живее, Т. 4, Библиотека „Житен клас“, София, достъп on-line: <http://petardanov.com/Izgrevat.html#4>, последен преглед 21.02.2018.
- Петров-Дочев П. (2013), Проф. Георги П. Генов – бележит български учен и прозорлив политик, достъп on-line: <http://www.alexanderyordanov.com/publiced/111-2013-08-21-14-07-26>, последен преглед 21.02.2018.
- Borkowska-Bagieńska E. (2004), *Edward Taylor: czy wartości niedoceniane?*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.

- Bulgaria – kraina róż* (1938), Praca zbiorowa pod redakcją Dr. Metodego Konstantinowa i Dr. Leona Taylora, Poznań.
- Crane D. (1972), *Invisible Colleges. Diffusion of Knowledge in Scientific Communities*, University of Chicago Press, Chicago&London.
- Gulczyński A. (2004), *Antoni Peretiatkowicz* [w:] *Poczet rektorów Almae Matris Posnaniensis*, red. T. Schramm, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 113–124.
- Kaczmarek U. (1993), *Dzieje Polaków na ziemiach bułgarskich*, Ars Nova, Poznań.
- Kaczmarek U. (2002), *Spod znaku Warneńczyka*, Ars Nova, Poznań.
- Klejn Z. (1999), *Polskie ślady w budowie nowożytnej Bułgarii 1877–1914*, Mazowiecka Wyższa Szkoła Humanistyczno-Pedagogiczna w Łowiczu, Łowicz.
- Konstantinow M. (1938), *Zagadnienie Dunaju z punktu widzenia prawo międzynarodowego*, Poznań.
- Peretiatkowicz A. (1938), *Przedmowa* [w:] *Bulgaria – kraina róż*, Praca zbiorowa pod redakcją Dr. Metodego Konstantinowa i Dr. Leona Taylora, Poznań, s. 1.
- Pym A. (1998), *Method in Translation History*, St. Jerome Publishing, Manchester.
- Sandorski J. (2004), *Bohdan Winiarski: prawo, polityka, sprawiedliwość*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Taylor E. (2008), *Wspomnienia ekonomisty*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań.
<http://www.razum.org/bg/zanas/49-svobodniqt-universitet-ili-tzenata-da-budesh-razlichen.html>
 (последен преглед: 21.02.2018)

Архивни материали

- F. 211/15 Uniwersytet im. A. Mickiewicza. Wydział Prawno-Ekonomiczny. Metody Konstantinow. 1934–1937 – Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Мая Иванова, Адриана Ковачева

DOCUMENTS AND CASES. A BOOK ABOUT BULGARIA PUBLISHED IN POLAND

(Summary)

The article aims to represent a recently recovered anthology about Bulgaria printed in Poznan, Poland, in 1938. Inspired by Diana Crane's idea of the invisible colleges the authors retrace the intercommunication within a circle of researchers interested in promoting Bulgaria abroad. The revisited and almost unknown until now biography of the main editor of the book – Metody Konstantinow – is an avenue of approach to the specific paradigm that connects all the participants in the anthology. A short summary of the anthologised articles encompasses several main linguistic problems concerning the retrieving of the texts.

Key words: Polish-Bulgarian contacts, biography, archival research, history of the Adam Mickiewicz University in Poznan

BULGARIA KRAINA RÓŻ

PRACA ZBIOROWA POD REDAKCJĄ

Dr. METODEGO KONSTANTINOWA

i

Dr. LEONA TAYLORA

Bulgarka z Doliny Róż — m. Kazanlyk.

POZNAŃ
1938